શિક્ષણ સાગર એપ્લીકેશન દ્વારા સંપાદિત

પત્રક A ના નિષ્પત્તિ આધારિત પ્રશ્નો

ધોરણ – ૮

હિન્દી

સત્ર – ૨

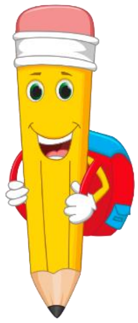

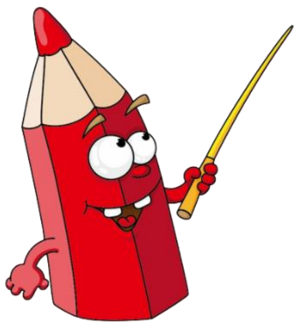

વર્ગ શિક્ષકશ્રીનું નામ : ....

વર્ગ : ....

શાળાનું નામ : ....

તાલુકો : .... જિલ્લો : ....

ધોરણ ૧ થી ૮ ની અધ્યયન નિષ્પત્તિ અને પાઠ આયોજન મેળવવા માટે ગુગલ પ્લે સ્ટોર પરથી શિક્ષણ સાગર એપ ડાઉનલોડ કરો.

શિક્ષણ સાગર

પ્રાસ્તાવિક

સંરચનાત્મક કે વિકાસાત્મક મૂલ્યાંકન

વિદ્યાર્થીઓની સિદ્ધિનું સ્તર જાણવા અને વિદ્યાર્થીઓની સિદ્ધિ પરથી નિદાન કરવા સંરચનાત્મક મૂલ્યાંકનનો ઉપયોગ થાય છે. વર્ગશિક્ષણ સાથે મૂળભૂત રીતે સંકળાયેલ આ પ્રકારનું મૂલ્યાંકન વિદ્યાર્થીને માહિતી અપાયા બાદ, માહિતી વિતરણના કોઈ ચોક્કસ તબક્કે એટલે કે વિષયવસ્તુના કોઈ એક નિશ્ચિત એકમના શિક્ષણ બાદ કરી શકાય. આ પ્રકારનું મૂલ્યાંકન વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણા પૂરી પાડે છે અને શિક્ષકો માટે અધ્યાપન અભિગમ સુધારવાની દિશા સ્પષ્ટ કરે છે. આ પ્રકારનું મૂલ્યાંકન અધ્યયન - અધ્યાપન પ્રક્રિયાના અંતર્ગત ભાગ તરીકે સ્વીકારાયેલ છે, મૂળભૂત રીતે વર્ગશિક્ષણ સાથે સંકળાયેલ છે.

એકમ કસોટીઓ, શિક્ષક નિર્મિત અનૌપચારિક કસોટીઓ, સ્વાધ્યાયો, વિદ્યાર્થીની કચાશ પારખતી નિદાન કસોટીઓ વગેરે દ્વારા સંરચનાત્મક મૂલ્યાંકન હાથ ધરી શકાય. ટૂંકમાં કહીએ તો સંરચનાત્મક મૂલ્યાંકન વિષયવસ્તુની ચોક્કસ બાબતોના સંદર્ભમાં વિદ્યાર્થીઓનું પ્રવર્તમાન સિદ્ધિ સ્તર જાણવા માટે હાથ ધરાય છે. સંરચનાત્મક મૂલ્યાંકન એ સતત અને સર્વગ્રાહી રીતે ચાલતી અધ્યયન માટેના મૂલ્યાંકનની પ્રક્રિયા છે.

શાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓના સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન માટે યોજના તૈયાર કરતાં વિદ્યાર્થીઓના વિકાસના વિવિધ પાસાંને ધ્યાનમાં રાખી સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનની યોજનાને નીચેના જેવા ચાર વિભાગમાં વહેંચી શકાય:

(1) બૌદ્ધિક બાબતોના અભ્યાસના વિષયોનું મૂલ્યાંકન

(2) શારીરિક ક્ષમતા, સ્વાસ્થ્ય અને ઉત્પાદક કૌશલ્યોનું મૂલ્યાંકન

(3) સામાજિક ગુણો, શક્તિઓ અને સમજનું મૂલ્યાંકન

(4) વિવિધપ્રકારનાં મૂલ્યો, વલણો, અભિરુચિઓ, પસંદગીઓ અને દષ્ટિકોણનું મૂલ્યાંકન

ઉપરોક્ત વિભાગોને ધ્યાનમાં રાખી ક્યા વિભાગનું મૂલ્યાંકન કોણ કરશે, કઈ રીતે કરશે. વગેરે બાબતો શાળાના સમગ્ર શિક્ષકોની સક્રિય મદદ લઈ સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનની યોજના તૈયાર કરવી જોઈએ. આ યોજના અમલમાં મૂક્યા પછી તેમાં જણાઈ આવતી ઉણપો સુધારી દર વર્ષે સુધારા- વધારા સાથેની યોજના અપનાવવી જોઈએ.

સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (SCE) બાબત માર્ગદર્શન

સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (SCE) બાબત માર્ગદર્શન @ જિલ્લા શિક્ષણ અને તાલીમ ભવન, સિદસર – ભાવનગર. સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન સંદર્ભે તાલીમમાં વારંવાર કેટલાંક પ્રશ્નો પુછવામાં આવતાં હોય છે તે બાબતે અહીં કેટલીક સ્પષ્ટતાઓ કરવામાં આવી છે.

પ્રશ્ન : નવી અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ જીસીઈઆરટી દ્વારા આપવામાં આવી છે તે કઇ રીતે ઉપયોગમાં લેવી ?

જવાબ : નવા પાઠ્યપુસ્તક સાથે તેમની અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ પણ જીસીઈઆરટી દ્વારા તેમની વેબસાઈટ www.gcert.gujarat.gov.in પર મુકવામાં આવી છે . યાદ રાખીએ કે આ અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ આદર્શ રીતે આપેલાં વિષયવસ્તુને ધ્યાનમાં રાખીને બનાવવામાં આવી છે . આ અધ્યયન નિષ્પત્તિઓમાં મુખ્ય નિષ્પત્તિ અને જરૂર મુજબ તેની પેટા અધ્યયન નિષ્પત્તિઓની યાદી આપવામાં આવી છે . સાથે જ જે - તે અધ્યયન નિષ્પત્તિનાં અધ્યયન - અધ્યાપન માટેની પ્રવૃત્તિ પણ આપવામાં આવી છે . જ્યારે પણ આપણે વિદ્યાર્થીને અધ્યયન - અધ્યાપનનાં અનુભવ પુરા પાડીએ તેમાં આ પ્રવૃત્તિઓ કરાવવાની છે.

પ્રશ્ન : પત્રક - A માટે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ કેવી રીતે પસંદ કરવી અને ક્યારે કરવી ?

જવાબ : પત્રક - A જેને આપણે રચનાત્મક મૂલ્યાંકન તરીકે ઓળખીએ છીએ . આ ★અનૌપચારિક★ મૂલ્યાંકન સ્વરૂપનાં માળખામાં સમાવિષ્ટ છે . જ્યારે અધ્યયન - અધ્યાપનની પ્રક્રિયા ચાલતી હોય તે દરમિયાન ★અનૌપચારિક★ રીતે ★જ★ જે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ ચકાસી શકાય તેમ હોય તેવી અધ્યયન નિષ્પત્તિઓને રચનાત્મક મૂલ્યાંકન માટે પસંદ કરી શકાય . આ અધ્યયન નિષ્પત્તિઓની પસંદગી અને મૂલ્યાંકન શિક્ષકની વિશિષ્ટ આવડત માંગી લે તેવું કામ છે . આ માટેની અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ શિક્ષકે અગાઉથી જ સત્રારંભે નક્કી કરી લેવી જોઇએ જેથી જે - તે અધ્યયન નિષ્પત્તિનાં અધ્યાપન કાર્ય વખતે મૂલ્યાંકનનું આગોતરું આયોજન થઈ શકે અને સાતત્યતાપૂર્ણ મૂલ્યાંકન થઇ શકે .

પ્રશ્ન : જીસીઈઆરટી દ્વારા આપવામાં આવેલી અધ્યયન નિષ્પત્તિની યાદીમાં ૨૦ કરતાં વધારે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ આપવામાં આવી છે તો અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ કેમ લેવી ?

જવાબ : જીસીઈઆરટી દ્વારા જે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓની યાદી આપવામાં આવી છે તે અધ્યયન - અધ્યાપન માટેની યાદી છે . જ્યારે આપણે મહત્તમ ૨૦ અધ્યયન નિષ્પત્તિ લેવાની વાત કરીએ છીએ ત્યારે ધ્યાન રાખીએ કે આપણે અનૌપચારિક મૂલ્યાંકન પત્રક- A ની વાત કરીએ છીએ . અનૌપચારિક રીતે મૂલ્યાંકન થઈ શકે તેવી મહત્તમ ૨૦ પ્રતિનિધિરૂપ ક્ષમતા જ પત્રક -A માટે લેવાની છે .

પ્રશ્ન : એકમ કસોટીમાં આપવામાં આવેલી અધ્યયન નિષ્પત્તિઓનાં આધારે રચનાત્મક મૂલ્યાંકન પત્રક - A માં મૂલ્યાંકન નોંધ કરી શકાય ?

જવાબ : એકમ કસોટી નિશ્ચિત માળખામાં લેવામાં આવે છે . અને તે લેખિત પ્રકારની એટલે ઔપચારિક પ્રકારની કસોટી છે જ્યારે રચનાત્મક પત્રકમાં અનૌપચારિક મૂલ્યાંકનની વાત છે . એકમ કસોટી જે - તે એકમ અથવા એકમોનાં અંતે લેવામાં આવે છે જ્યારે રચનાત્મક મૂલ્યાંકન પત્રક - A સતત થતાં મૂલ્યાંકનનો ભાગ છે જે અધ્યયન - અધ્યાપન પ્રક્રિયા દરમિયાન થાય છે

પ્રશ્ન - રચનાત્મક મૂલ્યાંકન પત્રક - A માટે જો મૌખિક પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા હોય તો તેનો આધાર કેવી રીતે રાખવો ?

અથવા પત્રક- A ના મૂલ્યાંકનનાં આધાર કેવી રીતે રાખવાં ?

જવાબ: અગાઉ એક પ્રશ્નના જવાબમાં વાત થઇ . રચનાત્મક મૂલ્યાંકનમાં એવી અધ્યયન નિષ્પત્તિઓની પસંદગી કરવામાં આવે છે જેનું મૂલ્યાંકન અનૌપચારિક રીતે કરવામાં આવતું હોય આ પ્રકારનાં મૂલ્યાંકન માટે શિક્ષકે આગોતરૂં આયોજન કરવું પડે તે પણ આપણે જાણ્યું . હવે વાત કરીએ આધારોની તો તમે જે - તે અધ્યયન નિષ્પત્તિ પત્રક - A માટે લીધી હોય તે માટે મૂલ્યાંકન પદ્ધતિનું આગોતરૂં આયોજન તો કર્યું જ હોય છે . આ આયોજન પણ તમારો આધાર બની શકે.

દૈનિકબુકમાં પણ મૂલ્યાંકન નોંધમાં તમે તે નોંધ્યું હશે . તમે રચનાત્મક મૂલ્યાંકન માટે કોઇ અનૌપચારિક ક્રિયાત્મક કસોટી નક્કી કરી હોય તો તેમાં વિદ્યાર્થીએ કરેલાં કામને આધાર તરીકે રાખી શકાય , મૌખિક પ્રશ્નોત્તરી અથવા ક્યારેક સામુહિક અનૌપચારિક મૂલ્યાંકન વખતે આધાર ન હોય તો ચાલી શકે પણ મૂલ્યાંકન સાતત્યતાપૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હોય તે જરૂરી છે . ઉદાહરણ તરીકે કોઇ એક અધ્યયન નિષ્પત્તિ માટે શિક્ષકશ્રી દ્વારા મૌખિક પ્રશ્નોત્તરી કરવામાં આવી હોય અને તેનાં આધારે રચનાત્મક પત્રક - A માં સિદ્ધિની નોંધ કરવામાં આવી હોય . હવે ફરીવાર જ્યારે અનૌપચારિક મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે ત્યારે અપવાદ અને સહજ અમુક વિદ્યાર્થી બાદ કરતાં બાકીનાં વિદ્યાર્થીઓ જવાબ આપી શકે તે આવશ્યક છે .

👉 પરિપત્ર ડાઉનલોડ કરો

માનનીય હરેશભાઈ ચૌધરી સાહેબનો રચનાત્મક મૂલ્યાંકન આધારિત વિડીયો જોવા અહી ક્લિક કરો

સંદર્ભ : Guidance on Continuous and Comprehensive Assessment (SCE) @ District Education and Training Bhavan, Sidsar – Bhavnagar

ધ્યાનમાં રાખવાની વાત : અહી આપેલ પત્રક A અને નીચે આપેલ પ્રશ્નો એ ફક્ત નમુના રૂપ છે શિક્ષક મિત્રો તમે તમારા ધોરણ માં વર્ગ ની પરિસ્થિતિ મુજબ અધ્યયન નિષ્પતિ માં બદલાવ કરી શકો છો..

શિક્ષણ સાગર એપ્લીકેશન ટીમ

રચનાત્મક મુલ્યાંકન પત્રક　　विषय - हिन्दी　　धोरण - ८　　(द्रितीय सत्र)

શાળાનું નામ :　　**તા.**　　**પત્રક :- A**　　**સને: 2022-23**

અ.નં.	વિદ્યાર્થીનું નામ	1. पत्र एवं डायरी		2. कच्छ की सैर			3. मत बांटो इन्सानको		4. कर्मयोगी लालबहादुर शास्त्री			5. दोहे			6. तुफानो की और		7. हार की जित		8. हसना मना है		9. उलझ़न सुलझ़न	શિક્ષણ સાગર			
		H8.02 पत्र सुनकर एवं पढ़कर समझते है ।	H8.11 प्रश्नों के लिखित रूप से उत्तर देते है ।	H8.02 वर्णन सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।	H8.11 'क्या', 'कौन', 'कब', 'कहाँ', 'क्यों' और 'कैसे' वाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते है ।	H8.18 चित्र का अवलोकन करके मौलिक रूप में लिखते है ।	H8.01 अपरिचित शब्द और वाक्य सुनकर एवं पढ़कर समझते है ।	H8.31 काव्य पंक्तियों को पढ़कर उनका भावार्थ बता सकते हैं ।	H8.01 अपरिचित शब्द और वाक्य सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।	H8.07 परिच्छेद को पढ़कर समझते हैं ।	H8.16 परिचित विषय पर अपने विचार लिखित रूप से व्यक्त करते हैं ।	H8.03 दोहे सुनकर एवं पढ़कर समझते है ।	H8.11 'कौन' कारक के रूपोंवाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते है ।	H8.21 समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते है ।	H8.03 कविता सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।	H8.24 विशेषण के प्रकार को समझते हैं ।	H8.2 कहानियाँ पढ़कर समझते है ।	H8.28 उपसर्ग एवं प्रत्यय का अर्थ समझकर उनका उपयोग करके नए शब्द की संरचना करते हैं ।	H8.02 चुटकुले पढ़कर समझते हैं ।	H8.14 चुटकुले को मौलिक भाषा में अभिव्यक्त करते है ।	H8.03 पहेलियाँ सुनकर एवं पढ़कर समझ सकते हैं ।	સત્રાંતે વિદ્યાર્થીઓ એ મેળવેલ જે તે નિશાની ઓની કુલ સંખ્યા			૪૦ માંથી મેળવેલ ગુણ
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	√	?	×	

१.पत्र एवं डायरी

H8.02 पत्र सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 पत्रलेखन के संबंध में सही जोड़ मिलाइए।

		(अ)	(ब)
☐	(1)	मित्र को पत्र लिखते समय क्या संबोधन होगा ?	(1) व्यावसायिक पत्र।
☐	(2)	जन्मदिन की बधाई पर लिखा गया पत्र ।	(2) आपका आज्ञाकारी शिष्य
☐	(3)	प्रार्थना पत्र में संबोधन क्या होगा ?	(3) तुम्हारा मित्र
☐	(4)	पुस्तक विक्रेता को लिखा गया पत्र ।	(4) बधाई पत्र ।
☐	(5)	गुरुजी को लिखे पत्र में समाप्ति पर क्या लिखा जायेगा ?	(5) मान्यवर महोदय
			(6) निमंत्रण पत्र
			(7) प्रिय मित्र

2. बीमारी के कारण अवकाश के लिए कक्षा-शिक्षक को पत्र लिखिए।

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

H8.11 प्रश्नों के लिखित रूप से उत्तर देते हैं ।

प्रश्न-2 (अ) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) V.P.P. का मतलब क्या होता है ?

____

____

(2) पत्र लेखन के लिए दो महत्त्वपूर्ण बातें लिखिए ।

____

शिक्षण सागर

(3) पत्र दूसरों तक कैसे पहुँचते हैं ?

(4) पिनकोड नंबर लिखना बहुत जरूरी क्यों हैं ?

(5) PIN नंबर का मतलब क्या होता है ? आपके गाँव का PIN नंबर लिखिए।

(6) अगर आपको मोबाइल फोन पर अपने मित्र को S.M.S. द्वारा बधाई संदेश भेजना है, तो आप क्या लिखेंगे ?

(7) आपने इस बार छुट्टियों में क्या-क्या किया, यह अपने मित्र को कम्प्यूटर पर ई-मेल द्वारा बताना हो, तो आप क्या लिखेंगे?

शिक्षण सागर

२. कच्छ की सैर

H8.02 वर्णन सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-3 परिच्छेद को पढ़कर उसके नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

यदि निरंतर अभ्यास किया जाए, तो असाध्य को भी साधा जा सकता है । ईश्वर ने सभी मनुष्यों को बुद्धि दी है । उस बुद्धि का इस्तेमाल तथा अभ्यास करके मनुष्य कुछ भी सीख सकता है । अर्जुन तथा एकलव्य ने निरंतर अभ्यास करके धनुर्विद्या में निपुणता प्राप्त की। उसी प्रकार वरदराज ने, जो कि एक मंदबुद्धि बालक था, निरंतर अभ्यास द्वारा विद्या प्राप्त की और ग्रंथों की रचना की उन्हीं पर एक प्रसिद्ध कहावत/दोहा बनी :

"करत-करत अभ्यास के, जड़मति होत सुजान।
रसरि आवत जात तें, सिल पर परत निशान ।।"

यानी जिस प्रकार रस्सी की रगड़ से कठोर पत्थर पर भी निशान बन जाते हैं, उसी प्रकार निरंतर अभ्यास से मूर्ख व्यक्ति भी विद्वान बन सकता है । यदि विद्यार्थी प्रत्येक विषय का निरंतर अभ्यास करें, तो उन्हें कोई भी विषय कठिन नहीं लगेगा और वे सरलता से उस विषय में कुशलता प्राप्त कर सकेंगे।

(1) नीचे दिए गए शब्दों का समानार्थी शब्द परिच्छेद में से ढूँढ़िए।

उपयोग ज्ञानी - ____________________

प्रवीणता - ____________________

विख्यात - ____________________

(2) 'निरंतर अभ्यास' शब्द का अर्थ स्पष्ट कीजिए।

____
____
____
____

(3) "करत-करत अभ्यास के, जड़ मति होत सुजान,
रसरि आवत जात ते, सिल पर परत निशान ।"
पंक्ति का भावार्थ लिखिए।

____
____
____
____

(4) रस्सी रगड़ने से कठोर पत्थर पर भी निशान बन जाता है ।
इसका आशय लिखिए।

____
____
____
____

शिक्षण सागर

(5) **उपर्युक्त परिच्छेद का योग्य शीर्षक लिखिए ।**

H8. 11 'क्या', 'कौन', 'कब', 'कहाँ', 'क्यों' और 'कैसे' वाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं ।

(1) कंडला से नखत्राणा तक कौन-कौन से धार्मिक स्थल आते हैं ?

(2) 'कच्छ नहीं देखा तो कुछ नहीं देखा' ऐसा क्यों कहा गया है ?

(3) कच्छ के रेगिस्तान की विशेषता बताइए ।

(4) भद्रेश्वर के जैन यात्राधाम की विशेषता बताइए ।

(5) नारायण सरोवर की विशेषता बताइए ।

३. मत बाँटो इन्सान को

H8.01 अपरिचित शब्द और वाक्य सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 निम्नलिखित में से कौन-सा वाक्य अलग है ? क्यों ?

(1) रमेश का लक्ष्य डॉक्टर बनना है ।

(2) यशपाल ने मेहनत करके मंजिल हासिल की।

(3) निशा अपना ध्येय जरूर पूरा करेगी।

(4) सोहाना तीसरी मंजिल पर रहती है ।

____

____

प्रश्न-2 शब्दार्थ लिखिए ।

(1) चट्टान - ____________

(2) रौंदना - ____________

(3) मजबूर - ____________

(4) रेगिस्तान - ____________

(5) बाँटना - ____________

(6) घाटी - ____________

(7) बहार - ____________

(8) उजियाला - ____________

(9) दीपक - ____________

(10) मुसकान - ____________

H8.31 काव्य पंक्तियों को पढ़कर उनका भावार्थ बता सकते हैं ।

प्रश्न-3 काव्य-पंक्तियों का भावार्थ लिखिए ।

(1) मंदिर - मस्जिद - गिरजाघर ने
बाँट लिया भगवान को।
धरती बाँटी सागर बाँटा
मत बाँटो इन्सान को।

____

____

____

____

____

____

(2) अब भी हरी-भरी धरती है
ऊपर नील वितान है।
पर न प्यार हो तो जग सूना
जलता रेगिस्तान है।

____

____

____

____

____

____

शिक्षण सागर

४. कर्मयोगी लालबहादुर शास्त्री

H8.01 अपरिचित शब्द और वाक्य सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 निम्नलिखित शब्दों के लिए इकाई में उपयोग किए गए शब्द लिखिए।

(1) जिम्मेदारी -____________________

(2) ललकार -____________________

(3) प्राधान्य -____________________

(4) विश्वास -____________________

(5) निपुणता -____________________

(6) संयोग -____________________

प्रश्न-2 शब्दसमूह के लिए एक शब्द लिखिए ।

(1) देश की प्रजा द्वारा चलनेवाला तंत्र -____________________

(2) बिना फल की अपेक्षा काम करना - -____________________

(3) सभी मंत्रीओ में प्रधान हो ऐसा मंत्री -____________________

(4) घर के सभी सभ्यों का समूह -____________________

H8.07 परिच्छेद को पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-3 परिच्छेद को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

सफलता की पहली कुंजी श्रम है । इसके बिना सफलता का स्वाद कभी भी नहीं चखा जा सकता है । जिंदगी में आगे बढ़ना है, सुख सुविधा से रहना है, एक मुकाम हासिल करना है तो इन्सान को श्रम करना होता है। भगवान ने श्रम करने का गुण मनुष्यों के साथ-साथ सभी जीव-जंतुओं को भी दिया है । पक्षी को भी सुबह उठकर अपने खाने-पीने का इंतजाम करने के लिए बाहर जाना पड़ता है। उसे बड़े होते ही उड़ना सिखाया जाता है, ताकि वह अपना पालन-पोषण खुद कर सके। दुनिया में हर जीव-जंतु को अपना पेट भरने के लिए खुद मेहनत करनी पड़ती है। इसी तरह मनुष्यों को भी बचपन से बड़े होते ही श्रम सिखाया जाता है । चाहे वह पढ़ाई के लिए या पैसा कमाने के लिए और नाम कमाने के लिए । मेहनत के बिना तो रद्दी भी हाथ नहीं आती।

- प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) इन्सान सफलता कैसे प्राप्त कर सकता है ?

____

(2) पक्षियों को उड़ना क्यों सिखाया जाता है ?

____

(3) मनुष्य श्रम से क्या-क्या प्राप्त कर सकता है ?

____

शिक्षण सागर

(4) रद्दी भी हाथ न आना' - मुहावरे का अर्थ क्या होगा ?

___

(5) प्रस्तुत परिच्छेद के लिए उचित शीर्षक क्या होगा ?

___

H8.16 परिचित विषय पर अपने विचार लिखित रूप से व्यक्त करते हैं ।

प्रश्न-4 'जो मैं भारत का प्रधानमंत्री बन जाऊँ तो' इस विषय पर निबंध लिखिए ।

___
___
___
___
___
___
___
___
___
___
___
___

शिक्षण सागर

५. दोहे

H8.03 दोहे सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 निम्नलिखित दोहों का भावार्थ लिखिए।

(1) साँई इतना दीजिए, जामें कुटुम समाय ।
मैं भी भूखा ना रहूँ, साधु न भूखा जाय ।।

____

____

____

(2) बड़े बड़ाई ना करें, बड़े न बोले बोल ।
रहिमन हीरा कब कहै, लाख टका मेरो मोल ।।

____

____

(3) आवत हिय हरषै नहीं, नैनन नहीं सनेह ।
तुलसी वहाँ न जाइए, कंचन बरसे मेह ।।

____

____

(4) विद्या धन उद्यम बिना, कहौ जू पावे कौन ।
बिना डुलाये न मिले, ज्यौं पंखा को पौन ।।

____

____

H8.11 'कौन' कारक के रूपोंवाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं ।

प्रश्न-2 सही विकल्प के सामने □ में √ का निशान कीजिए।

(1) कबीर ने 'साँई' शब्द का प्रयोग किसके लिए किया है।

□ भगवान □ साधु

□ गुरू □ मालिक

(2) 'जामें कुटुम समाय' का अर्थ क्या होता है ?

□ साधु भूखा न रहे। □ मैं भूखा न रहूँ।

□ सभी को खाना मिले। □ पूरा परिवार रहे ।

(3) रहीम के मतानुसार कौन-से लोग मरे हुए समान हैं ?

□ मदद करनेवाले □ माँगनेवाले

□ देनेवाले □ माँगने पर ना कहनेवाले ।

प्रश्न-3 एक वाक्य में उत्तर लिखिए ।

(1) कबीर साँई से कितना माँगते हैं ?

____

(2) बिना सोचे काम करने से क्या होता है ?

____

(3) उत्तम प्रकृति के लोगों की क्या विशेषता है ?

____

(4) रहीम किसको बड़ा मानते हैं ?

शिक्षण सागर

(5) विद्या धन कैसे प्राप्त होता है ?

H8.21 समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं ।

प्रश्न-4 निम्नलिखित शब्दों का समानार्थी शब्द देकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) कुटुम्ब - ____________________

(2) नाद -____________________

(3) उद्यम - ____________________

(4) प्रकृति -____________________

(5) कंचन - ____________________

(6) भुजंग -____________________

शिक्षण सागर

६. तूफानों की ओर

H8.03 कविता सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 कविता को पढ़कर नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

मैं नहीं चाहता चिर सुख,
मैं नहीं चाहता चिर दुःख ।।
सुख-दुःख की खेल मिचौनी
खोले जीवन अपना मुख ।।
सुख दुःख के मधुर मिलन से,
यह जीवन हो परिपूरन ।।
फिर घन में ओझल हो शशि,
फिर शशि में ओझल हो घन ।।
जग पीड़ित है अति दुःख से,
जग पीड़ित है अति सुख से ।।
मानव जग में बँट जावे,
दुःख-सुख से औ सुख-दुःख से ।।

- सुमित्रानंदन पंत

(1) प्रश्न के उत्तर के उचित विकल्प पर □ में √ का निशान कीजिए।

(1) कविता में 'चाँद' के लिए कौन-सा शब्द प्रयोजित किया गया है ?

□ भास्कर □ ओझल □ घन □ शशि

(2) इस कविता में मृत्यु' का विलोम शब्द कोन-सा है ?।

□ दुःख □ चिर □ जीवन □ मधुर

(3) ओझल = पीछे, चिर = ______________________

(2) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

(1) कवि क्या नहीं चाहता है ?

____

(2) जीवन पूर्ण कब बनता है ?

____

(3) जीवन के बारे में कवि के क्या विचार है ?

____

(4) इस काव्य का उचित शीर्षक दीजिए।

____

H8.24 विशेषण के प्रकार को समझते हैं ।

प्रश्न-2 निम्नलिखित वाक्यों में से विशेषण पहचानकर उनके प्रकार लिखिए।

(1) मुझे चार मीटर कपड़ा चाहिए।

- विशेषण : ______________________

- विशेषण का प्रकार : ______________________

(2) ओम भला लड़का है।

- विशेषण : ______________________
- विशेषण का प्रकार : ______________________

(3) वह आदमी कहाँ जा रहा है ?

- विशेषण : ______________________
- विशेषण का प्रकार : ______________________

(4) श्याम का वजन दुगुना हो गया है ।

- विशेषण : ______________________
- विशेषण का प्रकार : ______________________

(5) रामू थोड़ी चीनी लेकर आया ।

- विशेषण : ______________________
- विशेषण का प्रकार : ______________________

(6) रामू कई दिनों से भूखा है।

- विशेषण : ______________________
- विशेषण का प्रकार : ______________________

७. हार की जीत

H8.2 कहानियाँ पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 निम्नलिखित परिच्छेद को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

घोड़ा भी हजारों वर्षों से मनुष्य का वफ़ादार साथी रहा है । हमारे प्राचीन ग्रंथों में घोड़ों के बल, शौर्य और बुद्धि की अनेक गाथाएँ आती हैं । कहा जाता है कि सूरज देवता के रथ को भी सात घोड़े खींचते हैं । प्राचीन कथाओं में रथ और घोड़ों के अनेक विवरण मिलते हैं । घोड़े बोझ ढोने और सवारी करने के ही काम नहीं आते अपितु सेना में प्रशिक्षित घोड़ों की सहायता से घुड़सवार विशेष मोरचों पर सफलता भी प्राप्त करते हैं । प्राचीन काल से ही युद्ध के विवरण में घोड़ों की महत्त्वपूर्ण भूमिका रही है । महाराणा प्रताप के घोड़े चेतक, महारानी लक्ष्मीबाई और वीर अमरसिंह राठोर के घोड़ों को भला कौन भूल सकता है जिन्होंने अपने प्राणों का बलिदान देकर अपने स्वामी की रक्षा की थी।

(1) हमारे प्राचीन ग्रंथों में घोड़ों की किन-किन बातों की गाथाएँ आती हैं ?

____

____

(2) बोझ ढोना और सवारी के अलावा भी घोड़े हमें किस काम आते हैं ?

____

____

(3) प्राचीन काल से युद्ध के विवरण में घोड़ों की महत्त्वपूर्ण भूमिका कैसे रही है ?

____

____

(4) किन-किन घोड़ों को हम आज भी याद करते हैं ?

____

____

H8.28 उपसर्ग एवं प्रत्यय का अर्थ समझकर उनका उपयोग करके नए शब्द की संरचना करते हैं ।

प्रश्न-2 दिए गए शब्दों में प्रत्यय जोड़कर शब्द बनाइए ।

(इक, त्व)

		प्रत्यय		**नया शब्द**
(1)	मुख	+ ____________	=	____________
(2)	मनुष्य	+ ____________	=	____________
(3)	भूत	+ ____________	=	____________
(4)	मम	+ ____________	=	____________
(5)	समाज	+ ____________	=	____________
(6)	सम	+ ____________	=	____________
(7)	व्यवहार	+ ____________	=	____________
(8)	नीति	+ ____________	=	____________
(9)	स्वभाव	+ ____________	=	____________

(10) नगर + ______________________ = ______________________

(11) अर्थ + ______________________ = ______________________

(12) उद्योग + ______________________ = ______________________

प्रश्न-3) दिए गए शब्दों में उपसर्ग जोड़कर नए शब्द बनाइए ।

(प्रति, निर)

उपसर्ग			**नया शब्द**
(1) ______________________	+ दिन	=	______________________
(1) ______________________	+ आधार	=	______________________
(1) ______________________	+ मूल	=	______________________
(1) ______________________	+ जल	=	______________________
(1) ______________________	+दोष	=	______________________

shikshansagar.com The King of Education શિક્ષણ સાગર

८. हँसना मना है

H8.02 चुटकुले पढ़कर समझते हैं ।

प्रश्न-1 आपके मनपसंद तीन चुटकुले लिखिए ।

(1) ____________________

(2) ____________________

(3) ____________________

H8.14 चुटकुले को मौलिक भाषा में अभिव्यक्त करते हैं ।

प्रश्न-2 मातृभाषा में अनुवाद कीजिए।

(1) टिचर - "क्लास में लड़ाई क्यों नहीं करनी चाहिए ?'
शिफा - क्योंकि पता नहीं एक्जाम में कब किसके पीछे बैठना पड़ जाए...

____

(2) एक लड़की ट्रेन से उतरी और पास खड़े लड़के से पूछा - यह कोन-सा स्टेशन है ?
लड़का -(जोर जोर से हँसकर) यह तो रेल्वे स्टेशन है ।

____

शिक्षण सागर

९. उलझन - सुलझन

H8.03 पहेलियाँ सुनकर एवं पढ़कर समझ सकते हैं ।

प्रश्न-1 कोष्टक में से निम्नलिखित पहेलियों के उत्तर ढूँढ़िए ।

(परछाईं, धरती, आश्चर्य, मोमबत्ती, शिक्षक)

(1) पूरे जग का भार उठाती,
पीड़ा सहकर भी मुसकाती।
कहलाती है सबकी माता,
रखती ऐसा सबसे नाता । उत्तर : ____________________

(2) गुरु कहते हैं मुझे
तीन अक्षर का मेरा नाम ।
सबको पढ़ाना मेरा काम
बूझो, फिर तुम करो विश्राम । उत्तर : ____________________

(3) सफेद फ्रोक पहनती हूँ,
मुँह जलाती रहती हूँ।
जितना खड़ी रहती हूँ,
छोटी होती जाती हूँ। उत्तर : ____________________

(4) चकित होना है अर्थ मेरा,
'आ' से शुरू होता है नाम ।
यदि तुम बता दो तो,
बन जाए तुम्हारा काम । उत्तर : ____________________

(5) छुआ तो उसको,
अपनी जगह पाया।
इधर-उधर देखा तो
नज़र नहीं आया। उत्तर : ____________________

शिक्षण सागर

शिक्षण सागर

આવું તમામ ધોરણનું વિષય વાઈઝ અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત પ્રશ્નો માટે નીચે આપેલ ધોરણ સામે ક્લિક કરો.

धोरण – ३ CLICK HERE

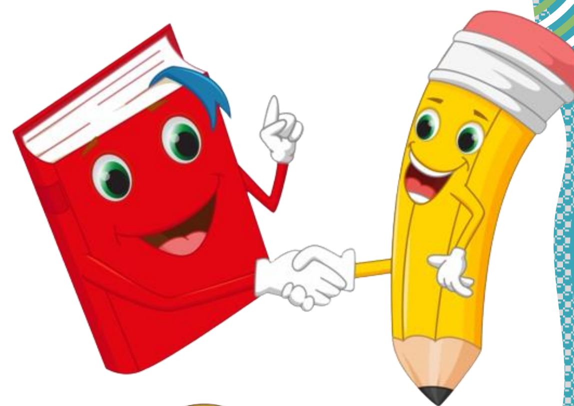

धोरण – ४ CLICK HERE

धोरण – ५ CLICK HERE

धोरण – ६ CLICK HERE

धोरण – ७ CLICK HERE

धोरण – ८ CLICK HERE

SHIKSHAN SAGAR
(શિક્ષણ સાગર)
એપ્લીકેશન ની વિશેષતા

શિક્ષણ સાગર
The King of Education
shikshansagar.com

આ એપ્લીકેશન મુખ્ય ત્રણ વિભાગમાં વહેચવામાં આવી છે .

૧. ટીચર ૨. વિદ્યાર્થી
૩. ટીચર હેલ્પ ડેસ્ક

ટીચર – ઓનલાઈન હાજરી , MDM હાજરી , SAS ગુજરાત , ગુણોત્સવ પોર્ટલ , જ્ઞાનકુંજ પ્રોજેક્ટ , GSHALA લોગીન , આધાર ડાયઝ એન્ટ્રી , શિષ્યવૃત્તિ ઓનલાઈન હાજરી , ખેલ મહાકુંભ એન્ટ્રી , ઈન્સ્પાયર એવોર્ડ એન્ટ્રી , CPF ચેક કરો , ઓનલાઈન PLI – LIC ભરો .

અમારા શિક્ષણ સાગર વોટ્સએપ ગ્રુપમાં જોઈન થાઓ.

શિક્ષણ સાગર
JOIN GROUP

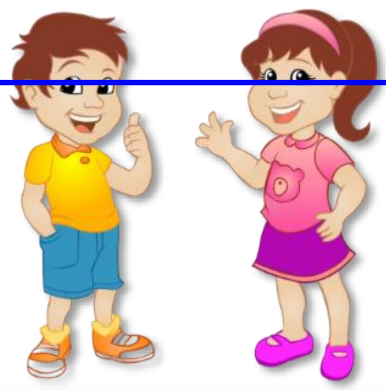

વિદ્યાર્થી – પાઠ્યપુસ્તક , પાઠ આયોજન , શિક્ષક આવૃત્તિ , સ્વ અધ્યયનપોથી , ઓનલાઈન MCQ , યુનિટ ટેસ્ટ , એકમનું સ્વાધ્યાય , MP3 કાવ્ય , અધ્યયન નિષ્પતી , અધ્યયન નિષ્પતી આધારિત પ્રશ્નો , સંદર્ભ સાહિત્ય અને આ બધું પાઠ વાઈઝ

ટીચર હેલ્પ ડેસ્ક – શિક્ષક ઉપયોગી મટેરિયલ્સ , તમારું બનાવેલું મટેરિયલ્સ અમને આપો , તમારે જે મટેરિયલ્સ જોઈએ તે અમને કહો , મૂંઝવણ અને માર્ગદર્શન .

અમારા શિક્ષણ સાગર એપ્લીકેશન પ્લે-સ્ટોર માંથી ડાઉનલોડ કરો.

JOIN
શિક્ષણ સાગર
APPLICATION